Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дензь ★ ШИНАРА, 7 ИЮНЬ, 1988 ШУ. ★ № 68 (7571). ★ Мах 3 кеп.

XIX КПСС ЕРРИГСОЮЗНИ КОНФЕРЕНЦЕНА НАКЪАДОЛХАШ

КПСС ЦК ТЕЗИСАШ ЮВЦАШ

СОНА БАКЪАХЬА ХЕТ...

Аз чІогІа теркам тІабохийташ йинйшай XIX Ерригсоюзни партийни конференцена йола КПСС Центральни Комитета Тезисаш. Цар тІа дувцача дукхагІа мел долча хІамашта раьза а ва со. Цхьабакъда уйла яйташ да цхьа хІама. Се юртбоахама болхлю хиларах тарра аргда аз. Сай конференце къамаьл де таро хилча аргдар да со ала воаллар: юртбоахама хьакъехьа дола дукхха партийни соцамаш кхоачаш ца деш дус. ИІаьхкача хана денз дувцаш да агропромышленни комплексийн тхона гІулакх де декхарийла йолча организацейн вІаши бувзамаш чІогІде деза яхаш. МалагІаш я уж тхона гІулакх де деза организацеш? Царех я сельхозхими, сельхозтехника, сельэнерго, кхыяраш. Цу даькъе лаьрххІа соцам а бар арабаьнна — бухсоццаш хьахулачох уж тийша хилийтара тІаберзабаь. ТІаккха фу хиннад цох? Тахханалца из решени кхоачашъяьяц. Хьалха а санна агропромышленни комплексо дечох якхаш хьайоагІа уж организацеш. ХІаьта малав укхаза бехке? Воай воаш да-кх.

ХозрасчетагІен ше шийна финансировани яреи хьалашка болх бе доладеннача тхона чІоагІа Іоткъам бу цу тайпарча «партнерства». Цу хьакъехьа партийни соцамаш хинна хилча уж кхоачашделга а партийни хьисапе хьадеха деза ха хьакхаьчай.

Тахан вай обществе чІоагІа баьржаб кооператорий болам. Кооперацех дола Закон арадалар чІоагІа дика хІама да, цунга хьежаш дукха адам а хиннад. Цхьабакъда ,кулга цІена боаца нах мел гучабаьннаб хІанзле. Кооперативни кафеш, цхьацца «тІолхаш» йохкилга импортни этикеткаш тІа а теІаеш... Сога хьаттача из нийса дац.

Эггара хьалха дисциплина хила еза хІаране. Со раьза ва демократи хилара, гласность хилара, аз кхетадечогІа из цхьаккха а хургдац лерттІа дисциплина йоацача. Цхьабакъда, вайцига демократи телхаеш моттигаш а нийслу. Цо тешал ду цхьайола къахьегама коллективаш демократе хьалашка болх бара кийча йоацалга.

Цхьаькха а да са ала. «Разнарядках» нах парте хьанийбелга цІендаь дІадаккха деза. Цох лаьца а дувц Тезисаш тІа. Тхо долча миштад? КПСС райкомера совхоза партбюро секретарага М. Тумгаевга «мах бола» указани хьакхоач парте мугІарашка дІаэцара шиъ е цаІ кандидат кийчве цу ханага, аьле. Кхы совгІаэшашагІа а хила йиш яц. XIX Ерригсоюзни партийни конференце дувцаргда аьнна хет аз белгалдаьха дешаш.

Хь. ЕВЛОЕВ,
Назрановски района «Экажевский» яхача совхоза механизатор, КПСС член.

ХІАРАНЕ ДЕКХАР

ХІара советски гражданина шийна хетар ала бокъо хиларал совгІа, цун уйла, дош терками эцаш, вахаро бакъдеш дар хьаллоацаш хилар чІоагІ а денна, дІаотташ латт вай обществе.

Вайна махарра, обществе хулаш мел дола хувцамаш сагага гІолла мара хила йиш йолаш дац. Цудухьа цун знанейх, цох доахкача гІулакхех, оамалех тийша да уж. ТІаккха аз цІн мел яькхха хІама хьаду пхьоале я школа. Эггара хьалха циггара дІадоладе деза дерригa а. ДІадоладе дезараш малаш-б? Шеко яц, хьехархой ба.

КПСС ЦК Тезисаш тІа белгалдаьккхад: «Лакхереи юкъереи школа дуккхача даькъе тІехьайисай вахаро, Іилма - технически культурнии процессо дІадехарашта. Из дегІайоалаеча дика хувцамаш дара ерригача обществас хьинаре гІулакхаш де деза».

Вай республике къаьстта уж шаккъе а школа боарам боацаш тІехьайисай таханарча вахаро дІадехарашта. Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен университетои педагогически институтои арахецаш бола хьехархой дукхагІдолча даькъе «брак» йолаш ба. Из «брак» яха дош ала со кхерац. ХІана аьлча, заводашка арахецаш йола оатхалаш йоаггІача тайпара, лерттІа ца хилча «брак» яьй, ма оалий вай. ТІаккха хила мабеззара, знанеш а педагогически кхетам а, берашцара безам а болаш бола хьехархой цу дешара заведенешка ца кийчбеш хилча, «брак» еций из?

Хетадала тарлу: итт шера школе Іомадаьр да-кх царна ховр, лард цига йолла ма езий, аьнна. Бакъда. Амма ши-шегІа Іомалургдац бераш школе, дахьехаш лерттІа хьехархой ца хилча. **ТІаккха керттердар да хьехархой вузашка, из гІулакх дего къоабалдаь тІанйца боаца, духхьал диплом бахьан долаш боагІа абитуриенташ деша хьачу ца нйбар.** XIX Ерригсоюзни партийни конференце белгалдаьккхача а бакъахьа дар из.

ШозлагІ-дале лакхехьарча дешара заведенеша школашца айхха бувзам лелабар. Шоашта абитуриенташ къоастабеча цар хьехархоша шоаш дакъа лацар. ВІалла хІама а дац цхьан-шин шера хьалхарчул кІезигагІа набор йича. Сен эшаш я вузашка набор яра план? Масса йолча оагІорахьара цу специальностагІа хила мавоаггІара специалист ше хургхилар школе деша вагІаш хьахьекха вола выпускник ва-кх цига деша дІаэца везар. Уж санна бараш тахан кІеззига мара ца хуле а, шоаш дийша баьлча, цар хьалкхебергба дукха а шоаш моргаш. ТІаккха ше ІоцІенлургья школа вай ювцача «браках».

ЦІаккха йолча хана телха фу дІадийнача, дика ялат хьатІадаьнна моттиг яц. Со яллац цхьаннена а халахетийта. Юрташкара кагирхой дукхагІдолча даькъе хьехархой вузашка деша ух школе мара кхы балха баха моттигаш цига йоацандаь. МоллагІа башха боацаш, болх беза нах тІаувза кхуврч бе йиш яц школах.

Боккъалдар аьлча, знанеш дика хиларах а далац хьехархочун декхар. Дукха ба шоашта дика а ховш дешархошта из дІахьеха вІаштІехьа ца доала хьехархой. Из сона зеденнад республика дукхкача школашка се хулаш.

Эггара хьалха хьехархо, тІаккха министерства болхло се хиларах тарра, сона иштта ловра XIX партийни конференце лакхерчеи юкъерчеи школа дош кІоаргген теркам тІабахийттан дувцилга, кхоанара сийрда вахар хьалде дезаш бараш кхетамца кхебара тІехьара цар бехктокхам лакхбелга, царна хьадда доазонаш оттадар.

Тезисаш тІа ма аллара, ерригa общество оарцагІъяла-м еза цу гІулакха. Бакъда, хІаране шийн бехктоккам ца кхетабой гІулакх хургдац.

Х. ГАГИЕВА,
НГІАССР просвещене министерства инспектор.

ЦАР ДОШ АЬННАЧА ДА

Нохч - ГІалгІай гІишлон управленена чуйоагІача домостроительни комбината производственни участкаша, гІишлонхой бригадаша доккхий декхараш тІа а ийца, шерра социалистически яхь йоаржаяьй XIX Ерригсоюзни партийни конференцена сийленца накъаяхара. Цу яхье хьалхалаттачарех цаІ я массехк ордена кавалера, РСФСР заслуженни гІишлонхочо, къахьегама ветерана Цечоев Иналкъий Іабдул-Хьамида кулгалдеча монтажникий бригада коллектив. ДСК меттел ерригача гІишлон управлене а эггара дикагІа лоархІаш йола гІишлонхой бригада я из. ШийтталагІча пятилетка хьалхарча кхаь шера план вай мехкарча коммунистий форум хьаеллача денга кхоачашъе дош деннадар цо. ХІаьта из ди хьатІакхача юхейисар дукха ха яц. Мишта кхоачашду бригада монтажникаша шоаш тІанйца доккхий декхараш? ХІанзлехьа толамца лоархІабаьб уж царех.

Укх шера апрель бетта Грознерча Киевская яхача улицагІа бригада монтажникаша хьалде доладир наха чубахара дола 142 квартира хургйола цІа. Паччахьалкхен планагІа из цІа хьалдаь йисте а даьккха, эксплуатаце дІадала дезаш да тІадоагІача шера. ХІанз бригада коллективо деча монтажни балхашка диллача укх шера сентябрь бетта 142 квартирни цІен йиъэ блок хьалъяь йистеяккха лерхІ бригада монтажникаша. Долче, из лоархІаме гІишло йиллача ханал дикка хьалха хьалъяьяргья.

ЦІенош хьалдеча монтажникий балха тІа шоай бехкагІа цхьаккха тайпа хьовзам ца хулийташ, хьинаре къахьегаши башха-дика производственни хьокхамаш доахаши ба коммунистически къахьегама ударникаш электросварщикаш Юнусов Шарин, Гвоздиков Борис. Шоаш лелаеча цу цІера сий массаза лакха а лоаттадеш, хІара сменагІа нормаш юкъера лаьрхІача 140 процент кхоачашъю къахьегама ветеранаша. Овсаре къахьегарал совгІа цар шоаш кхоачашду сварочни балхаш тІехдика мара хилийтац.

Ткъаь иттех шу да гІишлош хьалъеча къахьегама ветерана Пашкина Марияс болх бу. Цу шерашка шийн балхах тІехдика кхийттай из. Духхьал штукатура болх бе харал совгІа, цо толамца караерзаьй монтажника говзал а. Цудухьа бригадера моллагІвола монтажник цамогаш хинна е кхы бахьан нийсденна цІагІа висача, цун метта дІа а этта бехктокхамегІарча участке къахьегарех я Мария. Шийн опыт, дикагІйола балха методаш дог раьза долаш дІайовзийташ, цо хьалкхебаь гІишлонхой итташ, ба ЧИУС-а гІишлон организацешка. Шоай хьехамча цар чІоагІа лоархІаши сийдеши я.

Иштта хьинаре къа а хьегаш, денгара денга шийн производственни хьокхамаш дикагІа хулийтачарех я Епифанова Антонина . Цхьаккха тайпа брак нийсъялийтац цо ше кхоачашдаьча гІишлон балхашта юкъе. ХІаьта хІара сменагІа нормаш 140 — 150 процент кхоачашъю. Цудухьа дика къахьегама совгІат кийчдаь накъаенай из Ерригсоюзни партийни конференцена.

СУРТАШ ТІА: (аьрдехьара аьттехьа) 1. Электросварщикаш Ш. Юнусов, Б. Гвоздиков, бригадир І.-Хь. Цечоев; 2. Штукатур М. Пашкина; 3. Штукатур, къахьегама ветеран А. Епифанова.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ДоттагІал чІоагІлуш дІагІоргда

Хьалха хоам баь ма хиллара, Нохч-ГІалгІайчене ена я Венгерски Халкъа Республика Комаромски областа центра г. Татабанье городской Совета делегаци.

Вежарашха йола делегаци тІанйцар НГІАССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова. Цо дийцар экономически, социальни, культурни сферашка хулаш латтача перестройках, парте хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара хьакъехьа Нохч - ГІалгІайченера къахьегама коллективаша беча балхах, обществени вахара ерригача оагІонашка дІаьржача демократизаце процессех. М. А. Керимова венгерски доттагІашта дІайовзийтар республике кхоачашъеш йола экономическии социальнии дегІакхувлара комплексни программаш. ВІашагІкхетаре иштта дийцар НГІАССР-еи ВНР Комаромски областаи юкъера шин оагІорахьара бувзамаш дІахо дегІакхувлара дешаш.

КПСС Грозненски горкоме советско - венгерски доттагІлен Общества Нохч-ГІалгІай отделене правлене шеръяь заседани хилар. Из Грозный а Татабанья а яхача городашта юкъе доттагІал, вІаши гІулакхаш леладара долча договора кулгаш яздара хетаяь яр.

Заседани хьайийллар общества республикански отделене правлене председатела, Л. Н. Толстой цІерагІча ЧИГУ профессора З. А.-Г. Гойговас.

Укх 17 шера доттагІала, вІаши гІулакхаш леладара долча чІоагІача бувзамаша шоайла дІа-хьа бувз Нохч-ГІалгІайченерен ВНР Комаромски областерен къахьегамхой. Новкъосташта карагІдаьннараш довзар духьа дІа-хьа партийни, профсоюзни, комсомольски, боахамий делегацеш ух. Республикера цхьайолча производственни коллективаша венгерски коллегашца беркате бувзамаш леладу. Творчески интеллигенце бувзамаш а чІоагІлуш латт, деІаух туризм. Каникулаш йолча хана пионераши дешархойи дІа-хьа ухалга массазара гІулакх а хинна дІаэттад. ХІаьта дІадахача шера хьахилар керда традици — вай долча интернациональни советско - венгерски студенчески отряндаш вІашагІъехкар.

Комаромски областан Нохч -ГІалгІайченеи юкъера шин оагІорахьара бувзамаш дегІакхувлача шийн дакъа юкъехьу ткъаьиттнел совгІа коллективни член чулоацача советско - венгерски доттагІлен Общества республикански отделене. Общества активисташа вайцига бахача наха вежарашха болча мехка карагІдаьннараш, цун истори, культура йовзийт. Венгрерча вахарерча дезача дашашта хетаяь мероприятеш, выставкаш, вІашагІкхетараш чакхдоах.

Заседане иштта къамаьл дир советско - венгерски доттагІлен Общества активисташа «Оргтехника» объединене воккхагІволча инженера А. А. Чернова, «Красный молот» завода токара В. Л. Заривне, СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химически завода техотдела начальника И. М. Чернова.

Юха духьала къамаьл дир г. Татабанье городской Совета председатела заместитела Х. Сикорас.

Заседане, шоайла вошал хеттача Грозный а Татабанья а яхача городашта юкъе 1995 шерага кхаччалца доттагІал, вІаши гІулакхаш леладара долча договора кулгаш яздир.

Иштта венгерски делегаце город Грознен денош дезеча дакъа лаьцар.

Грознен ди-88

ЦІей дездеш хилар Нохч-ГІалгІайчен столица

Дуккха ха хьалха денз оалаш да вайцига: «ЦІей хоздер хьаша ва. Мел хоза кийчъяь улицаши майдаши яле а, цІей деш болча грозненций дог - безам мел боккха бале а, вошал долча венгерски городера Татабаньера, Херсонщинера, Къулбаседа Кавказа вежарашха йолча республикашкара баьхкача дуккхача доттагІий безам боккхагІа ба. Уж баьхкаб вай города историсий долча дезача деношка: Грозни крепость йилла 170 шу даларца, 100 дийнахьа тІом лаьтта 70 шу даларца, фашистски захватчикех Къулбаседа Кавказ мукъаьяьккха 45 шу даларца дувзаденна дикадар оалаш вайна ловца баккха. Вайна ловца баккха а торжествашта юкъе дакъа лаца а.

В. И. Ленина цІерагІа майда. Тахан укхаза гулбеннаб эзараш гражданаш. Фанфарий торжественни оаз а хозаш, хьаьший делегацеша, Грознеи республикаи партийни, советски, боахама кулгалхоша, общественноста викалаша, города бовзаш болча наха Ильича памятника хьалхашка зизаш дохк.

ДІайолалу митинг. Из хьаеллаш халкъа депутатий Грозненски городской Совета исполкома председатела В. М. Шамардина дийцар мехкдаьтта края историе керттерча деноех, столица пролетарски традицеех, из дегІайоалаяра специально-экономически перспективех.

Шоай наьха цІерагІа грозненцашка моаршал хоатташ къамаьл дир: г. Татабанья Совета председатела заместитела Х. Сикорас, Херсонски музыкально-драматически театра артиста Д. Д. Короленкос, КПСС Махачкала горкома секретара И. Г. Гафурова, халкъа депутатий Нальчикски городской исполкома председатела заместитела секретара Я. М. Кукуйс, Нохч - ГІалгІайчен ерригача районашка бахача наьха цІерагІа къамаьл дир халкъа депутатий Гудермесски городской Совета исполкома председатела Г. Х. Эльмурзаева.

Кагирхошта хьехар деш къамаьл дир грозненций доккхагІча ноахала викалаша дуккха тІема совгІаташ тийнна волча М. А. Мамаева, тІемеи къахьегамеи ветераний городской совета председатела заместитела Н. П. Батлука.

Митинге дакъа лоацаш хилар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхара секретарь В. К. Фотеев, НГІАССР Министрий Совета председатель М. А. Керимов, КПСС обкома секретарь С. М. Беков.

ХАЛКЪА КХОЛЛАМА ТЕРКО Е

Укх деношка КПСС Нохч-ГІалгІай обкома политически просвещене ЦІагІа хилар халкъа кхоллам дегІабоалабара дешайх лаьца республикански совещани.

Цига дакъа лоацаш бар культура учреждеией болхлой, республика партийни, советски, профсоюзнии комсомольскии органий, творчески союзий викалаш.

ВІашагІкхийттараша шерра йийцар КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленуме оттаяь къахьегамхошта кхетам балара йоккхий тароаш луш йола перестройкаи кердалони идеологически программа. Республикерча культурно - просветительски балха хьалах дола цІенхаштара дешаш дийцар цига, вай мехка шийн болх дІаболабаьча халкъа кхоллама III Ерригсоюзни фестивало дІадехараш хьадда къоастадир.

Совещане доклад йир парте обкома бюро члена, Нохч-ГІалгІай облсовпрофа председатела Г. Г. Олейникова. Пренешка къамаьлаш дир НГІАССР культура министра А. Г. Киндарова, халкъа депутатий Грозненски городской Совета исполкома председатела заместитела М. И. Сальниковас, агропромышленни комплекса болхлой профсоюза обкома председатела Э. З. Исханова, ВЛКСМ Веденски райкома хьалхарча секретара У. Ч. Тазуева, Назрановски района СурхотІарча халкъа депутатий юрта Совета исполкома председатела М. А. Аушева, НГІАССР музыкальни общества председатела Л. В. Брайловске, НГІАССР театральни деятелий Союза председатела М. Дудаева, Сунженски района XIX партсъезда цІерагІча колхоза парткома секретара Н. А. Коржова, В. И. Ленина цІерагІча культураи техникаи Двореца директора В. Н. Белоцерковске, НГІАССР заслуженни артиста А. М. Халебске.

Совещане итогаш йир КПСС обкома секретара С. М. Бекова.

Совещане балха юкъе дакъа лоацаш вар КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхара секретарь В. К. Фотеев.

Рейд

Доакъар кийчдар—бехктокхаме гІулакх

ЦХЬАТАРРА ДАЦ ХЬОКХАМАШ

Дукха гІожен мошеи доакъар Іалашде лаьрхІад наьсархоша укх шера. Юкъера лаьрхІача хІара хьайбана 23 центнер доакъара единица кхоачаргйолаш.

Таро йий цар из декхар кхоачашде? Тешшаме ала йиш я: тІехкхоачашдулургда, аьнна. Укхазарча кхашка хинначоа из гург а да. Лаккха урагІъяхай баьцаш. ТІеххьара дийлхача догІаша геттара тоадаьд кхаш. Гонга гІолла кхоач вІалла Іунал ца даь эри яьннача цоний баьцаш а.

Лоацца аьлча, чуэца мамогга ба «баьццара» хьувкъам. Технически низ а нах а болаш ба. Хьинр, фийлал, творчески къахьегам, сухал мара хІама эшац. Сухал геттара чІоагІа эш, хІана аьлча, хІанзлехьа а «дага» доладеннад ахкан хьалхара деноша.

Тхо хинначa цхьайолча моттигашка тхона из сутарал хоа а елар, къаьстта «Экажевский» совхозе.

— Зизашта тІагІерта ноккхара мозий мо мара ераш сона тІехьара дІа-м балац, тІаккха йиш йий са шуга йист хила, юхасеца? — аьлар Т. Кациева, шийн комбайна тІехьа лелача автомашинашта, тележкаш тІехьайнийзача трактористашта бІара а хьажа.

Лоаллаха воаллача М. Гиреева комбайна тІехьара а хадац из «тІирг». ХІаранена лов шийн аргІа дІа ца хеца. хьекха доакъар сихагІа ферме дІадахьа, саррахьа итогаш еча во болх баьб аьнна шийх бехк ца баккхийта. Цудухьа а лац царна къа во хьегарца белгалбовла.

БІайха, сийрда боагача маьлхо докъадаьча кІаьдача наькъашка цахаддаш дом латт. ВІалла бижийтац из ферме дІа-хьа удача машинаша, кадайча «Беларусаша».

Соцаю оаха баьццара доакъарах етта йода - машина. Кабина чура хьаарахьежар шофер Акталиев Мухьмад. КІай йовлакх хьекха юхь тІара хьацар дІа а доахаш, йоах цо:

— Вахийталаш со, хІанзза сайна тІехьиккхача сай новкъостаца Экажев Тарханаца яхье ваьннав со тахан.

Хьежар тхо тараза тІарча журнала йоазошка. Хьалхара преми тешшаме Мухьмада кхоачаргйолаш дар гІулакх.

Шоайла яхье баьннаб трактористаш а. Бакъда, доакъар чуэца доладеннача хьалхарча деношка денз — хьалхале дІахецаш Костоев Иоакъап а вац. Кхыметтел цхьабола шофераш а балийтац цо шийн «Беларусал» хьалха.

— Уж сихагІа дІа-хьа уде а, аз бена мухь дукхагІа хул саррахьа итогаш йича, — яхаш шийн новкъосташта хьалхашка доккхал ду Иоакъапа.

Барттайна а шийна хьалхашка латта декхар довзаш а къахьегаш я доакъар Іалашдерий бригада. Декхар аттачарех дац: 6500 тонн силос, 820 тонн совгІа йол, дукха буракаш, кхыдола доакъар Іалашде дезаш я из бригада ерригача совхоза лаьрхІа.

Лоацца аьлча, во лелац совхоза гІулакхаш. Укх деношка чуэца йолаяьча 350 гектар хулача участка тІара люцерна а я наьха бІарг белабеш.

ІуйрaнA тхо цу совхоза кхашка лелача хана Іаяха дика хоалацар йийкхача сигалагІа хьийжача маьлха йІовхал. Бакъда, «Назрановский» совхоза Аьлтий-Юртарча отделенерча ферме кхаьчача ше йолга хайтар йІовхало. ХІаьта а болх — болх ба. Тхоаш Іурра хинначa совхозе мо укхаза а из къахьегам кхехкаш хургба, яхаш дар тхо. Цу дийнахьа мара укхаза из гІулакх дІа ца доладелча санна дар оаха ферме а кхашка а зийна цхьадола хІамаш. Рапс чунйца а яьнна, чуелла яьнаяр ферме — 2500 тонн. Ерригa а цхьан кІоага чу яхай из. Цхьа бутт гаргга ха яьккхай цо чуйоллаш а бульдозераца ІотеІаеш а. ДогІа кІала а хиннай. Ча ца тохаш а еллай из. Цудухьа цун дикал-вол къоастае хала да. Ферма зоотехника Бекмурзиев Мухьмада яхачогІа дика хургья из. ХІаьта а тохкамаш ца дича бокъонца дар ха хала да. Специалисташ деце а, тхо тхаш-м шекдувлаш дар бІаь процент из дика хургхиларах.

Лакхехьа аьннача тайпара, рож чунйца а яьнна, аьла лаьрхІа люцерна чуэца йолаяьяр совхозе. АргІа урагІдаха доладеннадар вай ювцача Аьлтий-Юртарча ферма коа. Мела лел болх. Нагахьа мара гац кхай тІара йол яхьаш йоагІа тракторни тележкаш. Масала, 3 июня ерригa 13 лафет мара йол янзар цига диззача дийнахьа. Оалалургдий цох овсаре болх бу аьнна?

ДІаьха аргІа да хьалдоладаьр. ХІаьта а грейферни погрузчико хьалтела йол дІанийсъеш цхьа саг мара вац. ШоллагІвола скирдоправ воацаш вар. ЧІоагІа эшар Костоев Хас-Мухьмада новкъоет.

Йол чуэцача Барсукински отделенерча кхай тІа долх тхо. Дукха люцерна улл касарех. ШийттaлагІа сахьат доладенна ха я. Цхьан можара кІала Іийне багІа механизатораш. Цар деча къамаьла юкъе къаьгга хоалуш да цхьан хІаман уж раьза боацалга, цхьа хІама царна къувлалга. Цунга хьажжа, балхацара безам а мелбенна болга. ДагІаш-дагІаш, цхьаццане хьакъодадир ши-шийна къувлар... Сона-м дика хетар, — аьлар цхьанне, — саррахьа чуводаш сай киса премех денна тума даьллача.

Цул а дикагІа дар цу ахчах автолавка чура нийца цхьацца хІамилг бе а йоаллаш дезала хьалхашка вахача.

— Из-м ма хилдалар, — аьлар шоллагІчо, — дийнахьа айса мел болх баьб а фу даьккхад а сона хайна.

ЧІоагІа эшар цига совхоза профкома председатела, учетчика, кхыбарий дош. Дика дар механизаторашта яхьа условеш хайча, подряда «къайленаш» кІоаргагІа яйзача. Царех цхьанне хала а хеташ, оалаш хезар тхона: «Окладаш ярашта алапеш тІатехад, хІаьта тхона тІера Іодаьккхад».

ДІагІоргбий иштта мара шоаш дІахьош бола никъ ца бовзача наьха къахьегам? Боде а, боагГІача тайпара гІоргбац.

ХІанз мара бокъонца дІадоладеннадац районера доакъар Іалашдара гІулакх. Цудухьа хІанзлехьа дІадаха деза юкъ-юкъе нийслуш дола кхочамбоацараш. Йизза политически, идеологически Іалашо е езаш гІулакх да из.

«Сердало» газета рейдови бригада: А. УЖАХОВ, «Экажевский» совхоза профкомеа председатель, Ю. ЦОЛОЕВ, тха штате воаца корр. М. ЗАНГИЕВ, газета соб. корр.

XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегаташ

ХЬЕХАРХОЙ ВИКАЛ

Дукха ха йнсаяц вай мехка столице — Москве Ерригсоюзни XIX партийни конференце шнй болх дIаболабе. Деррнгача советски халкъо сатувсача доккха политически маIан долаш йолча цу кхетаче баха делегаташ хержаб Нохч-ГIалгIайчен республикера а. Царех цаI ва тахан тха корреспондента интервью ийца Грозненски района Долински юкъерча школа директор М. Э. Мусаев.

КХО шу даьннад вай мехка перестройка дIайолаяь, хIаьта школай реформа кхы а хьалхагIа майолаенна. Шун школо фу даьд, Магомед Эльшиевич, вай парте из никъ хьаллацара?

Школьни реформо чулоацаш дар дешархой коммунистически дог-уйла йолаш, къахьегам безаш, массайолча оагIорахьара дегIабаьхка нах царех хургболаш хьалкхебелга да. Фу де вIаштIехьдаьннад тха цу хьакъехьа? Бакъдар аьлча оаха тхоашта хьалхашка уж декхараш оттадаь-м дукха ха а я.

Дешархошта къахьегама кхетам дикагIа балара тIадерзадаь айхха бувзамаш тессар оаха Грозненски газ чакхйоахача заводацен «Октябра 60 шу» яхача совхозацен.

Завода коллективаца дика доттагIал чIоагI а денна, тха дешархошта, хьехамча ша бокха теркам тIа а ухийташ, хьадаьхкад тхо укх тIехьарча ханналца. Къахьегама кхетам луча даькъе цунах дикка пайда а баьннаб школана.

Бакъда завода кулгалхой хувца мабеллинге а, хийрдала доладелар тха бувзамаш. ХIанз-м КПСС Нохч-ГIалгIай обкома Пленуме аз шоашта критика яьчул тIехьагIа тхогахьа юхь ерзаяьй цар.

Дика вIаши гIулакхаш леладу оаха совхозаца а. ХIара шера цо хьакъоастадаьча кхай тIа тайп-тайпарча культураштa гIулакх деш хул тхо. Амма, белгалдаккха деза, цхьаькха, шоай структурни единица а яь, школьни производственни бригада дIаэца тигац совхоза кулгалхоша. Сога диллача, шоашта хьовзам хилар, бизза болча лаьттан даьша дер дешархоша ца дар кхерилга да из.

ХIанз вай мел дувцар зIамига вале а вокха вале а, сага ше мехка да хилара уйла хьае еза, яхилгах мадий. Цкъа доал кара даладезаций цу кагийча нахаген мехкарашкен? Сона хетачогIа хьалхагIа мел дала дикагIа да из.

ЗIамагIбарашта дикал масал а къахьегама кхетам а луш да хIара выпускной классо, шоаш дIаболхаш, хьатайоагIача класса дика кийчйий, ремонт йий класс Iаоттаеш хилар а. Тха выпусникаша хIара шера деш да из.

Цхьаькха а арга аз перестройкацен реформацен дувзаденна. Шеко йоацаш, сага фактор а лоархIаш, тоадаьд хьехархой цхьадола хьалаш, белгалла аьлча, материальни дар. Цунца цхьана эргабаьннаб хьехархочун болх. ХьалхагIа алапи даккхар духьа хьайидеш хинна сахьаташ хIанз ийдац. Мукъа ха дукхагIа хул. Дешара процесса дукхагIа уйла тIаяхийта йнш хул. Берий сакхетам лакхбара даькъе боккха лоархIам болаш да из.

Кхы фу хувцамаш хиннад шун коллективе перестройкаца дувзаденна, дувцал.

Коллективо овлангара хийцаб берий даьшца-ноаношца бу болх. Къастта айхха ба тха юххьанцарча классий дешархой даьшца-ноаношцара бувзам. Цар комитета председатель тха педагогически Совета член ва. Иштта педсовета член ва комсомольски организаце секретарь а. Цунга гIолла дукха болх бу оаха дешархошца а.

Школе кIоаргга чакхйоах оаха даьй-ноаной всеобуч. Шоай бераштa кхетам бала Iомабу оаха уж. Духхьал лекцешца дулургдолаш гIулакх дац из. Цудухьа дукхагIдолча даькъе беседашца, масалашца лелабу даьшца-ноаношцара бувзам.

КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленуме хьсаха мадаьдарий цхьаццадола предметаш кIоаргагIа Iомаделга. Шун коллективана фу хет цунах?

Из оаха тхоай педсовете дийцад. Нийса хургда дешархо дикагIа кхеташ дола предмет кIоаргагIей масса йолча оагIорахьарей Iомадича. Из гIулакх лерттIа леладе тха вIаштIехьа даргдолаш хьехархой а ба коллективе.

Масала, математик — Михайлова Надежда Степановна, биолог — Старинская Людмила Афанасьевна, историк — Снегир Светлана Петровна тахан а тIехьа из болх дIаболабе мара ца безаш дика опыт а знанеш а йолаш хьехархой ба. Мел эша литература а кхы тIа эшаш йола материалаш а я царга.

ХьатIадоагIача дешара шера эггара хьалхарча педагогически Совете из дош цIенхаштта дувца а къастаде а лаьрхIад оаха.

Магомед Эльшиевич, партийни конференце делегат хье хиларах тарра, цу конференце фу дувцилга лов хьона?

Со хьехархо ма вий. Республика хьехархой ба со хержараш а. Укхаза ала лов сона, дуккха дика педагогаш вайцига боллаше, се цига хержача чIоагIа цец а ваьлар со, бакъдар хIана алац, боарам боаццаш гIад а вахар. ГIадвахар сайх иштта тешам боларах.

Сона ловчох аьлча. Эггара хьалха, хьехархой бытеи вахареи, школашкара хьалаш тоаделга дар аз, сайга диллача, конференце дехаргдар.

ХIана аьлча, вай республикашкарча цхьайолча школашка кхаь сменагIа деш бераша. Цхьаккха тайпара майоаггIара дешара процесс вIаштIехьйоаккхалац цу хьалашка. ХIаьта хьехархоша шоаш, вIаштIехьдоале, цига дувца, аьнна сона тIадиллар а из да.

Интервью ийцар
Х. АУШЕВА.

Цун сий ду

Гудермесски локомотивни депо эггара йоккхагIчарех я электромашинни цех. Дийнахь-бийсан ца соцаш болх беш я из. ХIаьта укхаза тамаш е хIама а дац. Машиннаькъа транспорта болх цIакккха юкъагIа бала йиш йолаш бац. Цудухьа хадданза болх беш хила еза ремонтни служба а. Шоай балхах а нийсаьлуча халонех а дувцаш цеховой партийни организаце секретара В. Шатова аьлар:

— Атта гIулакх дац локомотивашта ремонт елга, уж профилактиках чакхйоахалга. Из болх беш вола саг лакха говзал йолаш хила веза. ХIаьта кхы а чоалханегIа да электромашинни цехе де деза балхаш. Бокъонца вола лор санна электровозага хьажа веза из тоаеш вола саг, тIаккха из чоалхане маьженаш йола машина ма йий.

Цу тайпара болх беш дукха говзанчий ба депо. Цхьа бакъда, массанена юкъе а белгалвоалаш ва къахьегама ветеран, слесарь Мацуцин Алексей Захарович.

Вайна ховш ма хиллара Къулбаседа - Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене дикагIа лоархIачарех я Гудермесски локомотивни депо. Из иштта хилара юкъе кIезига дакъа дац Алексей Захаровича а из санна болча кхычар а. Электромашинни цехо хадданза тIеххоачашъю планови заданеш. Укхаза геттара а лоацъяьй ремонташ яра ханаш. Из де таро хиннай электровозаш тоаеча наьха лакха говзал хиларах. ХIаьта производственни гIулакхаш лерттIа дIадахийтара слесарах Мацуцинах тийша дукха да. Цехе меттал депорча берригача наха дика хов нагахьа санна электровоза моллагIа йола маьже тоаяьр Алексей Захарович вале, цунга кхы дIахьажа везаргвоацалга.

...Ткъаь пхийтталагIа шу да Мацуцина Гудермесски локомотивни депо слесарь волаш къахьега. Вешта духхьал из мара кхы балха говзал цун яц аьлча харц хургдар. Цунна дика хов токарни, фрезерни, газоэлектросварщика балхаш де. Уж ерригa говзалаш цу депо караерзаяьй цо.

Депо парткома секретара Ю. Заболотнева иштта аьлар Алексей Захаровичах лаьца:

— Из тамашийна саг ва, Ше хьадеш дар дика харал совгIа тешаме новкъост, ткъаьн ворхI шу стаж йола коммунист ва. 143-зза белгалбаьккхаб цун хьаьнала къахьегам депо кулгалхоша, Дружба народов яхача ордена кавалер ва. Боахама доал дара кердача экономически хьалашка тха коллектив къахьегаш йолча хана дика мел долча хIаман эггара хьалха хьокхам телар Алексей Захарович ва. Цудухьа къахьегама коллектива совета председателалла хержав из. Пхи шу да из КПСС Гудермесски горкома бюро член вола.

Цудухьа херж хургва-кх Мацуцин Алексей Захарович депо коллективо XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегаталла. Хов наха шийх бенна тешам цо боабергбоацилга.

Алексей Захарович депо вовз дика хьехамча хиларах тарра а. Цун хинна дуккха а ученикаш тахан Гудермесски локомотивни депо балхаш деш ба. Царех цаI ва слесарагара дIаволавенна тахан депо мастер вола А. Шепетков. Цо иштта дувц ший хиннача хьехамчах:

— Сона тахан хало хургдар сай дIахора вахара никъ миштa хургба ала нагахьа санна хIанзчул пхийтта шу хьалха цу наькъа тIа Алексей Захарович нийсвенна веццаре. БархI класс яьккхачул тIехьагIа дIахо деща безам а боацаш, харцахьа леларах милице учете лаьттача сай ханнарча кхувшбоагIаращца оагIув а билла, айлаюкъе лела ваьннавар со. Аз лаьцар харцахьара никъ болга кхетадир тхона лоаллах вахаш хиннача Алексей Захаровича. Да воацаш хьалкхийнача сона шоллагIа вола да хилар цох аьлча, харц хургдац. Шийца депо хьа а воалаваь слесара ученикалла дIаэцийтар цо со. Хадданза ший теркама кIал лоаттабора аз мел боаккха ког. Мишта нийсдалар а хац тIехь-тIехьагIа дукхагIа безам тIабахар са айса беча балха. Массехк шу даьлча Алексей Захаровича хьехар дарах болх бешше а машиннаькъа техникум йистеьккхар. Даим сий дергда аз цу хьаьналча къахьегамхочун.

Балха смена йистеяьнна тоъал ха я. Бакъда, Алексей Захарович хIанз а цIаваха сихлуш вац. Цехерча кагирхошца кхоана де дезача балхий хьакъехьа дагавоалаш ва из...

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

«НАТАНЕБИ» ЯХА ФИРМА— КЕРДАЧА ТАЙПАРА БОАХАМ

ГРУЗИНСКИ ССР. «Натанеби» яха агрофирма-колхоз Махарадзевски районе хьаяьй. Цу дукха профильни болча боахама чуйоагIа тайп-тайпара предприятеш вIашкаоз хьашташи лерхIараши цхьатарра хиларо.

Агрофирма - колхоза — ГуржегIа цу тайпарча хьалхарча организацена — чуйоагIа чай хьаду зIамига фабрика, цитрусови сомаш дIабахьийтара лаьрхIа упаковочни завод, пекарни, ремонтни мастерской, хьу чакхйоахa цех.

Агрофирма хIанзле керда продукци арахийцай — локерча сортах йолча бийдалах хьадаь гранулированни чай. КIотарrаш дIатедара, 130 гектара тIа шоаш дика могаяь моттигера селекционни сортех йола гаьнаш дIайогIара чотагIа плантацеш кердаяха езаш я.

«Натанеби» яхача фирмана ший чаьна маркировка е, ший лоIамагIа даймехка а доазол дехьарча а рынкашка дIакхахьийта бокъо еннай.

Чаь концентраташ хьаеча комбинате гранулированни чай арахецалга дIадоладаьд.

СУРТА ТIА: кердача продукце дикалга хьожаш ба.

С. ЭДИШЕРАШВИЛЕ
сурт.

Вай—интернационалисташ

ЦХЬА ЛАЬТТА ДА ВАЙ ТIАЛЕЛАР

Дуккхача хана доттагIал леладу Къулбаседа-ХIирий АССР Кировски, Нохч-ГIалгIай АССР Малгобекски, Черсий-Балкхарой АССР Терски районий къахьегамхоша. Граждански, Сийлахь-боккхача Даймехка тIемий шерашка чIоагIденнад из. 1919 шера Деникин Кавказ дIаяккха дагахьа тIалетача хана цунна духьала вIаши уллув дIа а этта бирса тIом баьб эрсаша, хIираша, черсаша, гIалгIаша, кхыча къамех болча викалаша. ХIаьта вай лакхе белгалъяьхача кхаь районера а кIезига хиннабац гIалгIай лаьтта цу хана Деникина эскара духьала лаьттараш. Иштта оагIох оагIув а теха, дохадаьд цар немецко-фашистски эскар. Коталон денга кхоачадаьр — вай мехкарча дуккхача къамех болча наьха доттагIал чIоагIа хилар да.

...МархIа бетталуш, гIозбаьнна бар дукха ха йоацаш цу кхаь районера викалаш вIашагIкхийттача хана. Гобаьккха хьахозаш ашараш, иллеш долаш дIайолаелар доттагIлен фестиваль Малгобекски лаьтта. Iуйрийна Инаркъерча «Малгобекский» яхача совхоза къахьегамхой шоаш болча тIаэцаш бар Черсий-Балкхарой АССР «Курпский» яхача винсовхоза къахьегамхой. Вайнаьха кIодари сискали духьал дихьар гIалгIаша хьаьшашта.

Совхоза директора А. Картоева шоай балхах, опытах, дIахо йодача хана де лерхIачох дийцар царна. «Курпский» совхоза парторга А. Шадова, керттерча агронома Х. Казбекова, профкома председатела Т. Богатырева дукха хаттараш дир А. Картоевга, кхыча специалисташка. Боахама къахьегамхой толамаш, вахар, социально-бытовой хьалаш миштад хар ловш дар мел даь хинна хаттараш.

А. Картоевей, парткома секретара И. Боковей хьаьший бигар номер цаI йолча шурий-товарни ферме. Укхаза царна духьал вера цун бригадир Р. Картоев. Дукхача хана денз совхозе меттел, ерригача районе а дикагIа лоархIаш я из ферма. Берригa хIана бац, аьнна, болх механизмашца бу укхаза. Хьайбаш маша дика да, доахан тоаденна да. Черсийн-Балкхарой делегаци иштта хьежар Iаьсий латтача помещенега, цIеча уголокага, толашагIа болча дояркашца КартоевгIар Лидайцей Дибайцей къамаьл дир.

Цу ханна № 12 йолча юкъерча школе тIаэцаш бар Прохладный яхача городера, Малгобек моастагIчох лораяь 317-гIа стрелкови дивизе ветеранаш. Цу вIашагIкхетаре иштта дакъалаьцар Нижний Курп яхача юртарча делегаце а. Цу дийнахье Инаркъе доккха цIей хилар: Степная яхача улицагIа граждански тIема турпалхочун Картоев Актимира Атабе цIи тиллар. Из укх юрта ваь а ваьха а ва. Атаби ваьхача цIен юхе дIакхаьчача хьаьший делегацеца хиннача тIемел къахьегамен ветерана черсечо Шамахов Титу Галимовнча бIаргаш дизза хий а кхехка аьлар:— Оаха чIоагIа гаргало лелайора Атабеца. Цун вешийга — Iаддрахьманага маьре яр са лоалахо Кавдинова ПаьтIамат. Укх цIагIа кIезига тух-сискал диа вац со.

Хьаьшашка моаршал хатта баьхкабар КартоевгIар. Царца вар ПаьтIамата виIий воI — Аслан. Лакхача дегIара, куццола зIамига саг мархIаиккхар Шамаховна. ХIаьта вокхо цецвалар а гIозвалар а вIашагIа ийна йоахар: — Хьажал, ма тара а ва ший даьнанна ПаьтIамата, цIена черсе ва-кх.

Берригаш а белабелар. Из, хетаргахьа, эггара хьалхар белабалар хилар цу юкъа, хIана аьлча, цIаккха а дIайоврrйоацаш сага цIи чIоагIийр дика гIулакх дале а, дега бохам беш хIама хиннад массаза а — из саг дийна ца хиларах.

ЦIаьхха мухь а баьнна йийлхар гаьна йоаццаш лаьтта цхьа кхалсаг. Елхарах къургаш а деш йоахар цо: «Ма гIадгIоргвар Атабе воI Мухьмад тахан дийна валаре, чIоагIа новкъа да из машинаца авари а еш венна». Тхона массанена а вовзар Картоев Атабе Мухьмад — горбыткомбината хинна директор, цудухьа оаха массане а дика кхетадора цу йийлхача кхалсагагара хьал. Цхьабакъда, Атабе виIий бераш да хьалдоаккха хургдолаш. Царна дуккхаза дийцад боккхийча наха даь-даьх, майрача дошлочох, Зимний Дворец йоаккхаш дакъалаьцачох, Къулбаседа-ХIирий АССР Лакхехьарча Совета эггара хьалхарча созыва депутат хинначох, ЦIеча Байракха ордена кавалерах Картоев Актимира Атабех. УлицагIа революционера Картоева цIи тиллара хетаяьча митинге къамаьл дир КПСС Малгобекски горкома секретара В. Шестопаловае Инаркъерча юрта Совета председатела М. Хамчиева, Атаби вовзаш хиннача Ю. Хамхоева.

Инаркъенен Долакоанен юкъе хоза бай а болаш моттиг я. Делкъел тIехьагIа укхаза гулбелар района къахьегамхой. Цига Къулбаседа-ХIирий АССР Кировски района художественни самодеятельноста агитбригада енаяр концертни программа яхьаш. Декаш дар хIирий, нохчий, гIалгIай, эрсий иллеш, халхараш дир. Гонна юкъе керда, керда хIирий, нохчий, гIалгIай, черсий кагий нахи мехкарийн бувлар.

Иштта безаме, лоалахой доттагIлен бувзамаш кхы а чIоагIдеш чакхдаьлар из вIашагIкхетар.

А. ШОВХАЛОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ИТАЛИЯ. ГЕНУЯ. Полетаев Федора — Советски Эскара салтечун, Советски Союза Турпала, шоллагIча дунен тIема шерашка Итале хиннача Сопротивлене болама турпала цIи — дерригдунен йовзаш я. Из итальянски партизански болама мугIарашка тIом беш волаш 1945 шера вийнав.

Полетаев Федор Генуе «Стальено» яхача мемориальни кашамашка дIавеллав. Турпалхочун памятника юххе — массаза а дийна зизаш.

Б. КЛИПИНИЦЕРА
сурт.
ТАСС фотохроника.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

КЕРДАЧА ДОАЗОНАШКА

Массови информаце средстваша дIадоаржадир дерригача дунен тIа гIолла лакхерча боараме хиннача советско - американски вIашагIкхетара боккха лоархIам белгалбоаккхаш М. С. Горбачева аьнна дешаш: «Укх деношка Москве хиннар — из йоккха политика я». Из ишта хилар миллионаши миллионаши болча наьха хьашташ чулоацаш хиларах хинна Iац — Советски Союзерча а ВIашагIкхийттача Штаташкарча а, дунен кхыча мехкашкарча а. Из — йоккха политика я, лакхерча боараме хIара керда вIашагIкхетар «шийлача тIема» чIоагIаленашта хIама тохар санна хилар бахьан долаш а. Женевера денз хьа вIашагIкхетаргара вIашагIкхетарга кхаччалца, кердача ханашка хила ма йоаггIара йола цивилизованни аренаш хьаеллалуш тIехь - тIехьагIа дикагIа хо а луш цун чIоагIале йохаш хьаенай.

Московски вIашагIкхетаре карагIдаьнна эггара керттердар гаьна кхетар юкъерча боарамеи кIезигагIеи дола ракеташ дIаяхара хьакъехьарча советско - американски Договорах йола ратификационни грамоташ дIа-юха эцарца дIадоладелар ядерни герзаш дIадахара зама дIайолаелга. Из дага а долаш, Президента Р. Рейгана аьннад РСМД хьакъехьара Договор дIадоладалар исторически событи я, аьнна. «Историе чухь эгара хьалха, — белгалдаьккхар Президента, — дIаяьккхай американски а советски а ядерни ракетий бIарчча класс. Цул совгIа, цу ДоговорагIа лаьрхIа да историе чухь эггара чIоагIагIа проверка режим оттаен вай шин мехка массазарча ларда тIа хьалххара инспекционни группаш хилийтеи».

Доазол арахьарча кепайоазоно, политически общественнии деятелаша боккха мах баьб Москве шинна а оагIоно ядерни тIем тIа котваьннар хила йиш яц, хIаьта из цIаккха а хьоабе йиш яц, яха шоай уйла чIоагIъярах, моллагIбале а Советски Союзаи ВIашагIкхийттача Штаташтен юкъера тIом — ядерни бале а моллагIбар санна бале а — ца хилийта лаьрхIа шоаш хилар, цхьаккха а тайпара тIема кийчон совле яккха лерхIаш шоаш ца хилар чIоагIдарах.

Из бахьан долаш, белгалдоал дуккхача комментарешка, толаме дегIайоагIаш йола советско - американски диалог конструктивни лард а хиле дIаотт таханара яраш меттел, кхоанарча ден а, хIаьта иштта дIайодаш латтача бIаьшерен а проблемаш къоастаяра. Из процесс Советски Союза а, ВIашагIкхийттача Штатий а халкъий овлангарча хьашташка хьежжа а я кхы стабильнегIа, чIоагIагIа, кхераме боаца машар хьабара гIо дергдолаш а я.

Шинна а паччахьалкхен кулгалхоша Москве лакхерча боараме цхьана яьча заявлене тIа белгалдаьккхад, стратегически наступательни герзаш кIезигдареи царна доазув оттадареи хьакъехьарча Договора проект яьннилга. Цу тIа дIаяздаь да барта, хилара шера а лоархIаме а доакъош, хIаьта иштта барта ца боагIаш юхедусаш мел долча дешаех йола позици а чIоагIа йоашхаш дIахьекха я. Из Договор кулгаш язде кийчдара дикка кхы тIа болх бе безаш бале а дуккха керттера положенеш дIаязъяь я цхьана оттаьча текста проектага.

Цу базисни соглашенега хьежжа М. С. Горбачеви Р. Рейганеи барт баьб цу даькъе де лерхIараш кхоачашдара дIахо деррига низаш тIадерзаде. Шинна а мехка делегацешта тIадиллад 12 июле Женеве юхавIашагIкхета, аьнна. Принципиально кхетадаьд, юхеюсаш йола проблемаш къоастаяь ма яьллинге а договори цунца дувзаденна документаши дийца а дийца цхьа барт баь боаллаше а кхы тIехьа ца доахаш царна кIал кулгаш яздергдолга.

Ядерни тIом хилара бола кхерам кIезигбаргахьа баькка тIа санна лаьрхIад дунен общественносто континенташта юкъе лела ракеташ а хин кIалхарча лодкай баллистически ракеташ а кховсара хьакъехьа вIаши хоам барах йолча советско - американски соглашенешта Москве кулгаш яздар. Из де лерхIар кхоачашдара тIадерзадаь да ядерни герзаш лаьттан кIалха тохкамаш дара доазув оттадара хьакъехьарча 1974 шерарча советско - американски договора а ядерни тохкамаш цIендаь а юххера а дIадахаргахьа бодача новкъа маьршача гIулакхашта лаьттан кIал ядерни герзашта тохкамаш дарах долча 1976 шерарча договора а ратификаци елга Iалашдара дола шинна а оагIоно оарцагIдаьха низаш а. Цу контексте боккха лоархIам беш да ядерни герзашта тIахьожам лоаттабара советско-американски цхьана яьча экспериментах йолча Москве кулгаш яздаьча соглашенена.

Москве кIоаргга дийцад шеррача гомагIа дола региональни дешаш а, цу даькъе Гаргарча Малхбоален, Иранаи Иракан юкъерча тIемах, Африка къулбехьенах, Африкански Рогах, Центральни Америках, Кампучех, Корейски ахгIайренах дола а кхыдола а дешаш. Шаккъа а оагIув раьза хилар Афганистанера дов дужадара 1988 шера апреле Женеве яьча соглашенешта. Уж дешаш дувцача хана региональни кхохкам кIаьдбара бахьанашта санна из дIабаккхара средствашта а мах бара даькъе, цIенхаштта барта ца боагIаш хинна бале а, шинна оагIон кулгалхой барта хилар цу тайпара юкъеэтта хIама Советски Союзаи ВIашагIкхийттача Штаташтен юкъе дIа-юха леладеча конструктивни гIулакхашта духьале еш хила йиш йоацилга кхета а деш.

Беркате хиннад московски вIашагIкхетар шин оагIон юкъерча гIулакхий даькъе а. Из долча хана кIал кулгаш яздаьд транспортни Iилмен технологии, форда тIа нах лоаца а кIалхарабоахаш а хилара, Тихи океанен Берингово форден къулбаседа районашка вIашагIтеха радионавигационни система хьаяра доакъош а, хIаьта чкъаьрий боахама дакъа а санна долча доакъошка цхьана гIулакхаш леладара кхы тIа тароаш хьеллаш йолча дуккха соглашенешта.

Лакхерча боараме хиннача советско - американски вIашагIкхетара итогаш еш Москве яьча пресс - конференце, М. С. Горбачева аьннад цунах, из боккха политически лоархIам бола событи я, аьнна. Из нийса а лоархIаш, доазол арахьарча кепайоазонна лов советско - американски диалог толаме дегIаяр дIахо йодача хана а шин мехка халкъий вахара хьал тоадалар духьа, дерригача дунен вахара хьал тоадалар духьа.

ИСЛАМАБАДА ХЬАЛХАДАЬККХАД

Афганистана гонахьара хьал политически тоадара йола Женевски соглашенеш дуккханеша тIаийцай, планета тIарча кхыча «дIайхача кхуврчашкара» проблемаш беркате къоастаяра дика хьалаш хьадара дола дика хIама санна. Из бокъонца иштта хинна дIаотта тарлу, нагахьа санна Женевски соглашенешта юкъе дакъалоацаш мел йолча оагIонаша уж нийса кхоачашйой. Советски Союзо де мел могар ду Женевски соглашенешта тешаме хилара. Из дар лов цунна кхыча доакъошхоша а, цу даькъе ВIашагIкхийттача Штаташа а.

Цхьабакъда, факташа хьахьокх, Афганистанера советски бIу арабаккха боалабеча хана цун чурча гIулакхашта арахьара чу гIерталга ца соцадарал совгIа, дукхагIа чу гIерта а болабенна хилар. Афганистана кхыча мехкашкарча гIулакхий министерства Кабулерча ООН наблюдателий группага дIаденнача официальни шин нота тIа теркам тIабахийтаб тIеххьарча деношка антиправительственни группировкаша Пакистанера герзи тIема кхоачамаши дукхагIа Афганистане хьачу кхухьаш латташ хилара. Герзаш хьачу къахьарга хьежжа моттигаш нийсло закона гIа боацаш Афганистане военни советникаши специалисташи эксперименташтa гIо дара хьачуухаш. Духхьал мае хьалхарча ах бетта цхьа эзари бархI бIаьи гаргга саг чувоагIаш йола мятежникий 15 отряд Афганистане хьачуйоалаяьй.

Цу хьакъехьа духхьала а гуччахьа а дIаьннад американски оагIонга Москве лакхерча боараме советско-американски вIашагIкхетар долча хана.

Советски мехко къаьстта чIоагIа сагатдеш хIама да, ма дарра аьлча, Кабула, советски посольствана топаш чуеттар санна, Афганистане советски бIуна нападенеш яр санна дола гIулакхаш. Женевски соглашенегIа Советски Союзо дош деннад вай бIу цигара арабаккха болабинча денз тIема юкъе дакъалоацаш хургбац, аьнна. Вай мехко цIена кхоачашду из декхар. Цхьабакъда къаьгга ховш да советски бIу дIахо а иштта хургболга, нагахьа санна провокацеши бандитски нападенеши ца йой. Нагахьа санна йой, ший пресс-конференце Москве М. С. Горбачева маллара, Советски Союзо доагIача тайпара жоп лургда.

Из къамаьл цхьатарра доагIаш да мятежникашта а, керттерча даькъе герз лоаттадеш йолча ВIашагIкхийттача Штаташта а, ший территоре тIара из Афганистане хьачукхухьийтача Пакистана а. Ховш ма дий Женевски соглашеней Пакистана территоре тIара Афганистана чурча гIулакхашта чугIертилга соцадар долга. Исламабада ладувгIа деза цIенхаштта а цкъа санна дуккхаза а шийна хьалхадаьккхачунга. Нагахьа санна цо из да дой законагIа доацаш цо леладеча гIулакхаша Женевски соглашенеш йохаяр кхерам а ба, цунна тIехьа доагIар мел дар а хулаш. Догдаха лов Исламабаде хьаькъали, реализми котъялар, хIаьта из афгански проблема къоастаяра де дезарашка санна Пакистана ший къаман бокъонца дола хьашташ кхоачашдарга хьежжа а хургхиларга.

Геннадий ШИШКИН.
(ТАСС).

Советаши вахари: кхачан программа кхоачашъеш

ДЕ ЛАЬРХIАР НИЙСА ДА

Политически боккха лоархIам болаш дош дар укх деношка халкъа депутатий Назрановски райсовета аргIанарча сессе дувца оттадаьр: мишта кхоачашбу раПО-с 1986 шера июль бетта КПСС ЦК-с, СССР-а Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР-а Министрий Совето тIанийцача «КПСС XXVII съезда решенешка хьежжа социально-экономически дегIаахар сихдара халкъа депутатий Советашта хьалхашка латтача декхарех» яха соцам.

Назрановски района халкъа депутатий Советаш цу гIулакха юстара лаьттай ала йиш яц. Укх тIеххьарча шерашка дикка хувцамаш хиннад район социальни а экономически а дегIаахара даькъе, къаьстта перестройка йолаеннача юкъа.

Масала, укх пятилетка хьалхарча шин шера планал совгIа 755 тонн шекара свеклаш, 1970 тонн коартолаш, 895 тонн дулх, 425 тонн шура пачхаьалкхенна дIачуеннай наьсархоша. Иштта дика хьокхамаш доахаш а планаш тIеххкоачашъеш а чакхъяьккхай укх шерара хьалхара квартал а.

ХIаьта а доклад яьча раПО Совета председатела А. Газдиева цу цифрай цIераш яьхача хьалха санна тIоараш тоханзар зале: дIаяьннай моттийтара хIамаш леладаь ханаш. Перестройка принцип кхыча тайпара я: уйла а йий мара — дош ма ала, юха а хьаже мара — гIа ма баккха.

Наьсархой а Iомалуш боагIа иштта уйла е. ГIулакхаш сатийна хила йиш йолаш дац. Доккха пачхаьалкхен декхар тIалатт района. Укх пятилетка хьалхарча шин шера планах доагIачох дIа ца луш дисар 5645 тонн ялат (кIа а хьажкIаш а), 1476 тонн генараш, 1113 тонн сом, кхыйола юртбоахама продукци. Района къахьегамхошта юкъера лаьрхIача хIара шера 34350 тонн дулхи шуреи эш (хIаране боарамах даъа доагIача хIаманга диллача). ХIаьта районо дIалур — 9950 тонн дулхи шуреи мара яц (иззала да укх шера дIалургдар а). Вешта аьлча, районе бахача наьха кхоалагIча даькъа мара тоаргьяцар укхазарча пхе совхозо арахеца хьайбай боахама продукташ. ХIаьта баьцадаараш — ялхлагIча даькъага мара кхоачаргдацар, — сом диълагIча даькъага.

Цудухьа шоай тикашка хьаэца продукташ кIезига хиларах сел цецбувла безарех бац наьсархой. ДикагIа да — сихха шоай таронех пайда эцаргбола наькъаш лаха оарцагIбаьлча. Уж таронаш яр депутаташа сессе йийцараш а. Дукха я уж.

Масала, цхьан Iаттагара дукхагIа йоаккх шура, шоллагIчунгара — шозза кIезигагIа йоаккх, хьалаш цхьатарра доллаше а. Иштта къоарза да кхашкарча хьувкъамий сурт а. ХIара шера лакхача хьувкъамашца дог гIоздоах цхьабараша (Б. Кодзоев, Ю. Гелисханов, Л. Евкуров, С. Оздоев, Х. Эгиев, О. Нальгиев, А. Евлоев, А. Угурчиев дуккха кхыбола цIи хеза ахархой) бакъда, дукхагIбараша боагIачох ах хьувкъам а кхебац.

Бахьан къаьгга гучадаьккхад перестройкас: рузкъа хьадечарга дизза доал дIа ца кхачийташ. ХIанз-м кIезиг дукха карадерзаш латт из царна, духьалара къаьна «карташ» хало мара нокъазар ца йоахалой а. Кхашкарча, хьайбай боахамерча производстве ший тхьамадал дIалаца йолаеннай подряд, хозрасчет, самоокупаемость, самофинансировани.

Из Кхачан программа толаме кхоачашъяра цхьа никъ ба. ШоллагIа бола никъ ба — бахача наьха коашка-карташка хьайбаш, оалхазараш хилийтара, хIаьта юрташта хьатIатеIадеш оаха а ца оахаш доахан дажа лаьтташ дитар, царна кхоачам хиллал доакъар хилийтар. Цу тIа, цахаддаш Iаьдало хьакхайкадеш а ма дий юрта бахача наьха терко дукхагIа е, яхаш.

Фу даьд, фу лерхI районе из соцам кхоачашбара? Докладчика йоахар: бахача наьха юкъарча сомий бешамаштеи предприятей подсобни промыслаштен лаьрхIа хIанзехьа а 76 гектар лаьтта дIахьа дийкъад оаха. ХIанз шоай лаьтташ долаш я «Электроинструмент» яха Ахриев ГIапура цIерагIа йола завод, трикотажни фабрика, кирпишкаш ю завод, мельзавод, кхыйола предприятеш, организацеш.

Бакъда, царех пайда хьаэцаш хьуна боахамгара дIаиккхача, цаI предприяти, организаци яц районе.

Фуд гIулакх юхатеттар? Дезаций къахьегама коллективашта уж лаьтташ, цига ккедергдола баьцагазараш, хьайбай, оалхазарий фермаш?

Еза. Езарал совгIа, из ди хьатIакхачарга хьежаш а ба уж-м.

— Тха столове кийчду салаташ маьха чIоагIа деза да, — йоахар депутата, трикотажни фабрикерча швеясмотористкас П. Богатыревас. — ХIана аьлча, базар тIара ийду оаха уж баьцадаараш. Тхона тхоашта кхеде низ хургбар уж тхоай беша. Тхона а ма эшарий тхоай кулгашца доахангара яьккха шура, дулх. ХIана тохалац тха кулгалхой из подсобни боахам вIаштIехьбаккха?

ДагадоагIа, эггара хьалха уж лаьтташ декъа доладеннача хана тхонен-тхонен хIана лац, яхаш леткъар кулгалхой. Бакъда, хIанз уж участкаш шоашка дIакхаьчачул тIехьагIа цига хIама хьадара сагота волаш саг вац царна юкъе. «Электроинструмент» яхача завода директор Х. Тамасханов-м массехаза райисполкоме тIа а вийхав из гIулакх бахьан долаш.

Депутат воацаш цаI вац города а района а йоккхийча предприятей кулгалхошта юкъе. ТIаккха уж а па тохабелча мала оарцагIваргва болхлой хьашташ кхоачашдара?

Цхьаболчар йоахар: раПО специалисташа новкъостал ца дой цу лаьтташта Iунал де а цига болх вIаштIехьбакха а хац тхона. Из харц дац. Совхозаш, а раПО а декхарийла я предприятешта техникаца, дIадувча фуца новкъосталде, болхлошта па ховр дIахьеха. ХIаьта а малав из новкъостал паргара лехар? Таханалца-м саг хиннавац. Даьшта ца лейча фу дергда? Иштта кулгалхоша шоаш соцадаь латт предприятешка промыслаш хьаеллара гIулакх.

ДIахо, наггахьа цу тайпара сесси чакхъялац районе, бахача наьха доахан лажа лаьтта литац совхозаша яхаш юртсоветий председателаш, кхыбола депутаташ ца кадаш. Бакъда, цу хьакъехьа вIалла эргадоалаш хIама дац. Каст-каста дукха нах ух райисполкоме а раПО а из гIулакх бахьан долаш. Бакъда, хоадам боллаш царга дIаоалаш хIама а дац, дIадеш новкъостал а дац.

ЦIаькха а да. Бахача наьха къонача хьайбай Iулаш вIашагI а детташ, ахка даккха лоамашка дугаргдолаш гIулакх вIаштIехьдаьккхадар раПО-с. Бакъда, цу хьакъехьа а цхьаккха хьадаь хIама дац.

Кхачан программа ювцаш бицбеланзар депутаташта хьехархой а. Биц ца балар-м дика дар, царна дIадеш дола гIулакх а иштта хуларе. Космосера венача сага санна бIарахьож, совхозий а кхыча предприятей а хьакимаш шоаш болча хIама эшаш венача хьехархочоа: «хьо висавар укхаза ца воагIаш», аьлча санна. Из оамал а дIаяккха езарех я, йоахар депутаташа. ВоагIача тайпара хьехархо лархIа веза, из дIадех школьни реформас.

Арендни подрядах хийцце наха дIалолда лаьтта, чуоттадаь кхоаба хьайбаш, йоах цхьан пункта тIа. Совхозаша Iалашдаьча доакъарах 10 — 12 процент доакъар, хIаьта хьаIайнача цхьан шерага кхаччала долча Iаьхиргех цхьа процент хиллала нахага дохкалда, йоах шоллагIчо тIа.

Иштта хоадамболаш я решене кхыйола пункташ а. ГIулакхаца уж кхоачашйой дикка хьалдаргда районе Кхачан программа кхоачашъяра гIулакх.

М. КАРАЕВ.

...Хьасан 1941 шера шийгара турпалал а гойташ Ленинградски областе веннав. Леча хана ткъаь ворхI шу даьнна мара хиннавац. Бакъда, цу юкъа дукха денале хIама де карагIдаьннад цунна.

Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац!

IОАЖАЛА ДУХЬАЛЪЭТТАР...

ТIом... Из дош оалаш хь ахезача дог тохалу. ХIана аьлча цо дукхачар дегашта яь човнаш хIанз а йийрзаяц. Ерзарг а яц! ТIаккха бехк бий цар из дош хезача дог чIеххад, аьнна. Тахан вай дувц Даьхе бахьан дIаденнарех. Царех дувц тIема ветеранаша, гаргарча наьха дагалоацамаша. ХIаьта са шоана вовзийта безам ба царех цаI — Чахкиев Махьмада Хьасан. Ма дарра цун сурт-сибат дилла сона новкъостал дергда цун зIамагIволча вошас — Мувсас.

ОЧЕРК

Хьасан дезале эггара вокхагIа вар. Духхьашха даь бер хиларах даь а наьна а чIоагIа боча вар из. Махьмада чIоагIа доаккхал дора шийна кIаьнк варах. ХIанз шийх фуннагIа хиннад аьнна сагота вацар из: тIехье йолаш яр.

Революци йоалача хана кхо шу даьнна вар Хьасан. ТIаккха уйла ел оаш, ахархочун дезале ваьча Хьасана берал миштта хиннад?

Цу шерашка ГIалгIайче тIема цIераца йоагаш яр. ГIалгIай мехка массе а оагIорахьара чу гIерташ революцен моастагIий бар. Бакъда, вежарашха долча къамий новкъосталца моастагIий юхатехар. Нах маьрша вахар хьакхолла болабелар. Революце еннача бокъонех къеча, мискача наьха бераш хIаьтта хьайийллача школашка деша дахар. ХIаьта царна юкъе вар Хьасан а.

Махьмада чIоагIа доаккхал дора ший воIа деша бокъо еннача Советий Iаьдалах. Коа-карта деча балхех воI лораве гIертар из. Дешар юкъагIдита йиш яц. Хьай абат деша оалар. ХIаьта воIо дика дешарах да гIадъухар.

Хала ха яр из. Нах къе, миска бахар. Бой хинна биса дукха дезал бар. Бакъда, шоайла тIера а эшшача моттиге оагIув хьаллаца кийча а бар уж. Цар массане а кхоаненах теша а тешаш къахьегар.

Вахаре цхьаца хувцамаш а деш ха дIайодар. Иштта дага а доацаш дийша воал Хьасан. ВоIо даьга дIахайтар ше хьехархо хила безам болаш волга. Дас из чIоагIа раьза а волаш могадир, ший иштта ираз ца хиннадаь. Халкъа чIоагIа эшаш бар дийша нах. ХIара юрта керда хьаеллача школе хьехархой тоъацар. Цудухьа боккха лоархIам болаш дар дешарпа безам болча кагийча наха культурни революци чакхъяккхара шоай хьинар дIалалар. Хьасан Буро тIа педагогически техникуме деша вода. Цига цу хана хьехаш бар гIалгIай цIи хеза хьехархой Беков Тембот, Ахриев Осман, Джамбулатов Исроапал.

Сога хьттача, нраз долаш саг хиннав из. ХIана аьлча республика культура лард йоллача, наьха сакхетам сомабоаккхача хьалхарча мугIарашка лаьттача нахаца цун вахар айхха дувзаденна хиннадаь.

Хьасан хьехархой кийчбу «пхьоале» тIехдика дешаш чакх а яьккха цIавоагIа. Цу заманга диллача цунах визза хьехархо хул. ХIаьта из ший юртарча берашта хьехаш вар. Из бехктокхаме гIулакх хилар кхета а деш, Хьасана ший беррига низ, ха лика тIехье хьалкхеерга дIайохийтар. Школаш учебникашца, тетрадашца, кхыйолча пособешца Iалашъяра гIулакх геттара къе дар. Пхелах дешархочоа цхьа книжка мара кхачайар. Школаш зIамига яр. ХIаьта а ший къаманга из бокъо кхачарах доккхал а деш, берашта ше деша ваIIаш Iомадаьр дIахьехар цо.

— ХIанз санна лагадоагIа сона Хьасан тхоашта хьехаш хинна — йоах Мувсас. — Дог цIена, сабаре, берашца Iимерза вар из. Нагахьа санна хьо деша гIерташ вале, хьа новкъост вар, бакъда, дешара тIера боацачарца вIалла машар хилацар цун. Тхога деша шоашта таро а ха а йолча хана, хIанз ца деше тIехьагIа чIоагIа дехкедаргда шо, яхаш хулар из массаза а. ТIехьагIо со кхийтар из бакълийна хиларах, цудухьа хIанз со а ва сай дезалга деша яхаш.

Ший декхарах дика лоархIавеш вола зIамига саг парте мугIарашка дIаэц. ТIаккха дукха ха ялалехьа Шахты яхача городе шера йолча парткурсашка деша вохийт Хьасан. Уж тIехдика чакхъяьхха юхацIавоагIа из. Цул тIехьагIа бехктокхамерча балхашта волаш къахьег цо. Масала, цхьан юккъа Хьасан райплана председатель, юртбоахама продукташ кийчъеча уполномоченни волаш къахьег. Цу гIулакхаш тIа а ше нахаца болх бе ховш волга хьахьокх цо.

ТIаккха 1940 шера Советски Эскаре бIухой эшаш хиларца ший лоIамегIа эскаре гIулакх де вода Хьасан. Цу хана дийха дагIаш нускал а долаш вар из.

—ТIом болабалехьа хьалха Хьасана сога каьхат дайтар — йоах Мувсас. — Цо иштта яздора: «Со могаш маьрша ва, ГIулакхаш дика лел. Аз каст-каста каьхат ца яздарах сох бехк ца баккха ала даьгеи-наьнагеи. Уж дага ца боахкаш вац. Мувса, хьо а эскаре хьай декхар кхоачашде вахача бакъахьа хетар сона. ХIана аьлча, из бIухочун школа тIехьагIа вахаре накъаяргья хьона.

Из письмо деначул тIехьагIа Мувса а эскаре вахар. ТIом болалуча хана уж шаккхе эскаре вар. Хьасан цу хана Ленинградски областе 330-ча къаьсттача саперни батальона разведгруппа командир вар.

Ховш ма хилара, моастагI Ленинград, Москва хьаяккха чугIертар. Цудухьа Хьасан гIулакх деш хиннача моттиге къаьстта чIоагIа тIом латтар. Бакъда шоашкара денал а майрал а гойташ фашисташта духьале йора вай бIухоша. ХIаьта саперий гIулакх чIоагIа кхераме долга ховш ма дий.

...Цкъа 1941 шера 14 августе тIом а беш тIехьашкайоалаш йолча цар батальона го бир. ЕррагIа батальон моастагIаш хIалакъе мегаш яр. Укхаза Хьасана кулгалдеча разведгруппа хьалхашка лаьтта декхар чоалхане дар: ма хулла кIезигагIа зе а деш, цу моастагIий гонна юкъера батальон араяьхкха езаш бар уж. Хьасана гонахьара хьал тахка аьнна ши разведчик вахийтар. Цхьабакъада, уж шиъ юхаванзар... ТIаккха батальон командирага Жмуровга ше гIоргва аьлар Хьасан. Командира уйла еш цхьа юкъ а яьккха, гIо аьнна могадир. Хьасан, лоралуш хилалахь, гонахьа къиза «оакхарий» да хьона, аьнна, тIатехар командиро Жмуров дагахь раьза вацар из вахийта. ХIана аьлча, чIоагIа дукхавезар цунна Кавказера из дог цIена, майра, эзделаца вола зIамига саг. Цо, цунах «Кавказа лаьча» оалар.

...Хьасан шоай батальон латтачара ши-кхо бIаь метр дIахо ваьлча немцашта тIанийсвелар. Уж цхьайтта вар. Из царна бIаргавайра. ТIехьашкахьа юхаваьлча батальон мичахьа латт ховргдолаш дар. Кхыча оагIорахьа дIаведача — топ теха вувргвар. Цудухьа из ший Iоажала майрра духьал вахар. МоастагIий синош дIадахьа чIоагIо йир цо. Уж шийна дикка хьагарга боагIаше. Хьасана ший бе яьлла гранат эккхийтар. Цунца цо, цкъа-дале, новкъосташка немций гарга хиларах бола хоам а бир. Уж цхьайтта фашист ва а вийра. Хьасана шийгара гойтача турпалерча гIулакхо дог ураоттадаь бола цун новкъостий моастагIашца лира тIом а беш шоашта баьча гонна юкъера арабаьлар.

Из тIом хилар Кингисеппски районе Падога яхача моттиге (хIанз Александровская Горка яха юрт). Цига байнача советски бIухошта обелиск оттаяьй. ХIаьта цун дика доал ду юртарча юкъерча школа дешархоша.

Мувсайна тIем тIара цIавеначул тIехьагIа мара ханзар ший воша тIем тIа вежалга. Цхьабакъда, из иштта турпале венналга хайча цунах чIоагIа доаккхал дир цо.

ХIанз а йоах Мувсас; валар а, ший лоаца вахар санна сийрда хиннад цун.

Бакъда, Хьасана гаргарча наха бохам хулаш хIама нийсделар. ТIем тIа байнача наха. Назране обелиск оттаю ха яр из. Мувсас а шоай веший каьхаташ военкомате дIадихьар. Бакъда, военкомата болхлой башха сагота хиланзар цу каьхаташка хьажа а хьежа цун цIи обелиска тIа дIатIа яхьийта а.

Вай дицде йиш яц, Даьхе бахьан байначар ма доаггIа сий ца деш, цар турпалера гIулакхаш тIехьенна дIа ца довзийташ вай Iийча, кхоана цу тIехьено вайх бехк боаккхарг хилар.

М. БАРАХОЕВ.

Экономически реформа хьалашка

НОВКЪАРЛЕНАШ МА Е

Пхи бутт гаргга ха я республика халкъа боахама предприятеша кердача хьалашка къахьега. Дукха ха яц из. ХIаьта а лаьца никъ нийса бий хара, хьалхашка нийслуш дола кхоачамбоацараш теркалдара, уж дIадахара гIулакхаш вIаштIехьдахара тоъал ха я из. Из иштта дале а, халкъа боахама предприятеша деча балхий цхьатарра мах бича нийса хургдацар. ХIана аьлча, тайп-тайпара бахьанаш нийслу предприятей производственни вахара оагIоний анализаш еча хана дувлийта. ХIанз тоаданза даргдац уж. Царех доккха зе даьннад экономикана. Тахан, гласности демократии шеръеннача хана, йоккха бокъо еннай къахьегача коллективашта уж гIалаташ тоадара.

Боахам лелабара радикальни экономически реформо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдарах, къахьегамхой балхацара уйла хувцаяларах дувца, аьнна, дехар дир оаха «Силуэт» яхача производственни объединене генеральни директорга ДОШУКАЕВ МУВСАИГА.

Кердача хьалашка болх беш дIадоладаьд тха объединене коллективаша ер шу. МоллагIа дIадоладеш дола хIама кIал кIийле йоацаш хила йиш яц. Хилча, цох гIулакх хургдац, экономически гIулакхашца бувзам болаш хилча хIаьта а. Мишта дIадоладаьд оаха кердача хьалашка тхоай гIулакхаш?

ДIадахача шера тха объединенена производство дегIайоалае хьахьожадаь хиннар пхи миллионал совгIа сом дар. Дика ахча да из, къахьегама овсарле лакха а йолаш, хIамаш хьаеча дIаухийташ хилча. Цу тIара дикка пайда а баргболаш. Бакъда, духхьал цох ах ахча банкера хьанийпа леладарах пенена лаьрхIа проценташ текхарах дукха рузкъа дIадахад. Белгалдаккха деза, из хилар объединене коллективо хьаеш йола продукци наха хоатташ а эцаш а йоллаше. ТIаккха цецвала хIама дий производственни гIулакхаш во лелаш хиларах?

Ийс шу хьалха, объединене коллективашта со керте оттача хана. 900 эзар сома маьха дар оаха ду балхаш, хIаьта иштталдар кредитах тIахьаьрча декхар а. Вешта аьлча, коллективо хьабеш бола болх банкера хьаэца ахча юхатакхара мара таацар. Цу гIулакха кIоаргга уйла ца йича яланзар коллектив. ХIана аьлча, уж халонаш эшаеш дукха низ дIаболар, кхыдола чIоагIа лоархIаме декхараш къоастаде ха хилацар. Объединене предприятеша арахецаш долча товарий ассортимент эргаяккхарца дIаболабир ший болх коллективо. Из шеръяра хьалдинза даргдоацаш дар керда производственни гIирсаш. ЧIоагIа лоархIаме дар административно-кулгалдара персонала болхлой кIезигбелга. ДIауйлаел оаш. Хьалха 2,5 болхлочоа цхьа хьаким кхоачар.

Оаха боккха теркам тIабахийтар юрташка бахача наьха къахьегамах пайда эцара. Укхаза йоккхий таронаш яр. Уж къахьегама ресурсаш юкъейоалаярах чIоагIа пайда баьлар. Юрташка иттех тайп-тайпара филиалаш хьайийллар. Цу дерригне таро елар продукци арахецалга шерде, цунца преддприятей финансови гIулакхаш тоаде, моттигерча промышленноста предприятеш ебае, мукъабола нах балха юкъеоза. Фу дар цох хьахиннар? Цу аз ювцаш йолча хана, хьалхарча кхаь шера — производства объем дегIаера 15 миллион сома. ЧIоагIъелар финансови кIийле. Нагахьа санна ссуда эца дезаш тха нийсделча а, из ханнахьа дIадала низ хиннаб тха. ГIулакхаш тоадала доладалара белгало яр—оаха хьадаьча кIувсашта 1982 шера Лейпциге хиннача халкъашта юкъерча ярмарке дошо медаль хьожаяь хилар а. Иштта тха хIама тоаденнача хана объединене цхьадола производственни доакъош дIа а хоаладеш, керда цхьаькха предприяти хьайир. Тха объединенех дIакъоастаяьча филиалех хьайир производственни прядильно-ткацки объединени: Старопромысловски, Барсукински, Чечен-Аульски филиалаш, Ножай-Юртовски фабрика, кхыяраш.

Иззал йоккхача предприятена кулгалде овттабаьраш специалисташ ца хилар меттел, болх вIаштIехьбаккха ховш нах бацар. Цудухьа дукха ха ялалехьа из объединени тхох хьатехар, беррига по хьа мел баь «пайда» тхона хьагIа а буллаш. 4 миллион 750 эзар сом производственни объем а йолаш, 520 саг болхло а волаш, дIакъаьсста хинна объединени, цу лоацаца юкъа 700 сагага кхаччалца дегIаена а 2 миллион сома маьха мара производства объем йоацаш а яр. ХIаьта тха объединенена чуйоагIача хана йоккхий предприятеш хиннача Старопромысловски районерча Чечен-Аулерча филиалий болх беррига бохабаьбар.

Банкера хьанийца ахча юхатакха цамагарах, хьахьаьрча доккхий декхараш хиларах, миллионаш сомаш маьха толхаяь продукци дIа па эцаш йисарах, алапи телача фондацара ахча совлен доадарах, кхы а дуккхача бахьанех доккха зе хиннад коллективана е нийсагIа аьлча, 11 миллион сом.

Иззал декхар хьаьрча коллектив тха качйолларах укх тIеххьарча шин шера хьалхалаттача предприятешта юкъераяьнна, хIанз укх шера мара дикка тоаденнадац тха гIулакхаш.

Иштта болх толхабаь йола коллектив меттайоалаяра эггара хьалха оаха де лаьрхIар дар цу предприяте цехашта реконструкци яр. Деррига 1986 шу дIалаьцар тха цу тайпарча балхаша. Теркам тIабахийтар хьадеча товарий ассортимент эргаяьккха хувпара, наьха балха хьалаш тоадара. Цу гIулакхаша экономически хир хоададаь кIалйитар тха коллектив. ПТО хьатеха нийс бутт баьлча мара хоам бинзар тхога цох хьаьрчача декхарех. ЦхьайтталагIча пятилетка шерашка массаза хьалхалаташ хьаена коллектив юхаяьлар.

Эггара халагIдола гIулакхаш кхоачашдара, вешта аьлча, товараш кийчдара тхона эшаш дола кIада лоаттадара гIо диц из де декхарийла йолча организацеша. Эшаш йола Iалашо йиц госснабо а. Из ца дарал совгIа, шийца оттаяь договор а кхоачашдиц Госснаба председатела А. Шуаипова. 100 эзар сома маьха продукци кийчъе, аьнна, дехар а даь, тIаккха из дIа ца хьош йитар. Цо оттадаь бахьан — шоай декхараш дIатакха, тIаккха дIахьоргья оаха продукци. Кхыйола органаш юкъе а ехка, кхоачашдайтар оаха цунга ший декхар.

Вахаро дIадех вай экономике сихха эргалонаш елга. Мело е йиш йоацаш, тIехьатетта мегаргдоацаш гIулакх да из.

АЗЕРБАЙДЖАНСКИ ССР. Парте Бакински горкома кIоаргача тIоанашка доахна хиш тахкара йола оборудовани хьаеча завода парткома кадрашца болх бара опыт массанахьа дIайоаржае, аьнна, рекомендаци еннай. Парткома инициативагIа предприяте коммунисташа аттестаци ю, цига, хьалхарча даькъе хIаране гIулакхерча оамалашта, цар инициатива, творчества мах бу. Коллективашка шерра ювцара предмет а хинна дIаэттай анкетировани елга, из гIулакх «Каспий» яха дукха тиражни газета а заводской радиоузла а хьаллаьцар. Масала, массане теркам тIаэзар укх тема: «Мишта хила веза мастер а бригадир а?»

Дукха ха йоацаш партийни комитета каст-каста шийна йоагIаш йоаца административно - боахамий функцеш кхоачашйора. ХIана из гIулакх юххьанцарча парторганизацешта дIатIадиллад. ХIанз хIара коммунистаца къаьст - къаьста болх бу. ДукхагIа теркам тIаухийт политически дешара, предприяте еча перестройка идеологически Iалашо яра. Коммунистий инициативагIа мини-бригадашта метта комплексни яраш хьаяьй. Болхлошта луш дола алапи бухсоцаш хьахулачох тийша да. Цо къахьегама овсарле лакхъе, болх юкъагI ца боахаш хадданза продукци хьае таро лу.

Партийни комитета, бIарчча коллектива балха хьинар айдаларо, гIулакхера хьал хьадаро завода балха дикагIча оагIорахьа хувцамаш дир. Хьалхарча квартала итогех мехкдаьттахошта договорах продукцена поставка яра задани 100 процент кхоачашдаьд, цу юкъа нормативел тIехьа 210 эзар сом пайда баьб, къахьегама овсарле 115 процентага кхоачаш лакхъяьй.

Металл экономно хьатедара, сварка яра, деталешта сборка яра гIулакх дувцаш ба (сурта тIа аьрдехьара аьттехьа) сварщиккий бригадир Я. Салваров, мастер комсомолец А. Гусейнов газорезчиккий бригадир коммунист Х. Мамедов, слесарь-сборщик Р. Гезалов.

О. ЛИТВИНА
А. БЕККЕРА,
сурт.
ТАСС фотохроника.

Цун «къайленаш»

Саго цхьан метте дуккхача шерашка болх белга хайча, хаттар отт: фу бахьан долаш да-хьогI из?

Цу хаттара дола жоп: дега безаш болча балхо сага вахар иразе ду.

Ткъаьи иттех шу да ший клиенташта чам бола дааpаш кийчдеш птицефабрика болхлой столове Цунцаева Юляс болх бу.

— Юля, хьона къоналла къайленаш йовз. Шераш дIаухашше а меттахьаялац хьо. Массаза санна сиха а кадай а я, — оал цунга.

— Хьажал, шо мел дукха да. Массанега хIама дайита деза. Цудухьа хьувз со плитанеи кхача дIателачеи юкъе. Къаяла йиш хилац, — яхаш бегаш бу Юлия Эльбердовнас.

— Сай хургйолча хьехамчас болх беш хоза хийтта, ера со укхаза, — яхаш дувц хIанз столове заведующи йолча Н. Вахабовас. — Бакъда, укхаза хьачуяьлча мара кхетадинзар аз, из мел хала болх ба. Боккха мухь ба тахан поварашта тIалаттар. ХIаьта, тха балхо дIадех кIаьдъеналга клиенташта ца хоадолийташ, царца массаза еланна а безаме а хилар.

Цу столове коллектив йовзаш я кхыча организацей болхлошта а. Укхаза массаза хул уж. Коллектива балхах лаьца дувца аьлча, Ачхой - Мартановски мехлесхозе керттера лесничий волча С. Х. Хаджиева аьлар:

— Хьалха Алхан-Кале болх беш волаш каст-каста воагIар со укхаза. Укх чу цIагIа санна сапаргIата я, кхача чам болаш а дарегIа а ба. Болхлой Iимерза ба.

Хоза кийчъяьй коллективо хIама дуаш йола зал. Укхаза интерьер тоаеш а художественни балхаш деш а повараша малярий говзал гойтар.

ХIаьта а, нах тIаувзара керттердар из дац. ХIара денна эргайоах ассортимент, кхыча болхлой столовешка санна бе-башха йоацаш а ца кийчъеш, боаггIача боарамагIа, еррига продукташ дIаетташ кийчъю чебурекаш, дулх, плов, кхыдола дааpаш. Из да нах тIаувзар.

Юстара йисаяц коллектив экономически реформана а. Укх шера денз шийга дIадодар, ше юхаметтаоттадеча системагIа къахьегаш я из. Цхьацца керда хIамаш юкъедоаладаьд. Масала, цхьан сага кIезигъяьй штат хьалха виъне деш хиннар, хIанз кхаьнне ду. Электроэнергех, хих пайда эцара боарам кIезигбаьб. Шоай низашца ремонт ярах а дикка ахча кходаьд.

Кастта ши шу доал Цунцаева пенсе яха, ха хьатIаэтта. ХIаьта а, болх битабац цо. Из массаза санна къахьегаш я. Уж я аьнна хет сона цун къоналла «къайленаш».

А. ШАМСУТДИНОВ.

Пусковой гIишлош хьалъеча

ДИКА ДIАДОЛАДАЬР ХЬАЛЛАЦА

Город Назрань хьалъе йолаяьр — хIанзара МПМК «Назрановская» яха гIишлон организаци я. Дуккхаза хувцаеннай цун цIераш укх 30 шера. «Электроинструмент» яха завод хьалъеча хана — «СМУ-5» яр из. ТIаккха «ПМК-432» хилар цох. ХIанз РАПО-на караяхай из, цIаькха а цIи хийца.

Цул низ болашагIа а цул дукхагIа объекташ хьалъеш а районе цу тайпара организаци кхы я а яц. Ши бIаь совгIа саг ва укхаза къахьегаш. Эггара лоархIамегIа йола гIишлош царга хьалъяйт. Укх деношка яхар санна шоай наIараш хьаелла кийчъенна латт Экажкъонгий-Юрта цар хьалъяь хоза культура Дворец, городе урагIдахад кхозза вIаштIардаь бувзамхой здани, кхыйола соцкультбыта объекташ. Хьалъяьннар морг я наха дуккхача шерашка сатийса 100 моттига лаьрхIа СурхотIа еш латта амбулатори а.

Халонаш дукха Iайшарех а я из коллектив. Дуккхаза хувцабеннаб цун начальникаш. ДIадахача шера эггара сихагIа а дикагIа а балхаш дIагIоргда, аьнна, хетача ахкана юккъе банкера хьаэца кепиг доацаш йисар из. Хьаэца хац сона — 3,2 млн. сом хьатIахьоарчадаь декхар а долаш яр-кх.

Чоалхане, хала декхар хьалхашка эттар хIаьтта цига хьатIавенача кердача начальника, къонача дипломированни специалиста Араниев Iаьлийна. Цкъа-дале, хьалха санна эшшача хана хийцца ахча хьателаш ваьгIача «воте» а букъберзабир цу организацегахьа (йиззача хозрасчета тIа яькхаяр из цу къел тIа); шоззлагI-дале, дIатакха дезаш лакхехьа ма аллара, дукха ахча а дар.

Дувца а дезац, болхлошка из цхьан юккъа нийсъенна хало, цун бахьанаш дIадовзийташ мел къахьега дийзар. Иштта хала айде дийзар наьха хьинар. Зехьа довнзар хьийга къа.

ХIанз ший харша яьннай МПМК. ДIаяха квартал 20 эзар сом пайда а беш чакхъяьккхар цо. Наьха алапеш айденнад, чIоагIбеннаб перестройках, бола наьха тешам. Цу квартале йизза кхоачашйир коллективо генподрядни план (300 эзар сома маьха балхаш а даь), хIаьта шоай низаца деш долча балхий план дуккха тIехкхоачашйир (план — 240 эзар сом, хьадаь балхаш — 246 эзар сома маьха).

ХIаьта а дукха кхоачамбоацараш нийслу гIишлонхой айденна хьинар тоIадеш. ХьалхагIа санна, объекташкара объекташка дIа-хьа ада йиш мичай хIанз, хIана аьлча, юххера хьадаьча хIамах, бокъонца чакхбаьккхача балхах мара мича лу хIанз алапи. Бакъда, дизза из декхар чакхдаккха йиш йолаш хилац гIишлонхой, даггара уж тохалой а. ХIана аьлча, болх хьабара царна эшаш дола хIама ца хулаш дукха моттигаш нийслу, цар бехк а боацаш. Лардаш а ехка кIеззига пенаш айлуше а юкъагIъюсаш объекташ дукха я укхаза. ХIанад из? Пенаш айделча кирпишк, маркхал кхыйола гIишлон материалаш лакхе хьалтIаяха зIамига а йоккха а кранаш яц, арахьара хьатIа ца еча. ХIаьта уж хьаяла кийчвенна саг а вац. Цудухьа шерагара шерага тIехьаяха езаш хул дукха пусковой объекташ.

Дукха ха, дукха шераш да Дошлакъий-Юртара педагогаш, бераш шоай юрта хьалъеш латта школа хIанз-хIанз йисте ма яргйий, яхаш, хьежаш бола. Юххера а йилла ха я — укх шера июль. Из цу хана яргий? Цхьаькха июль хьатIабеча а йоале тамаш йолаш да цун хьагуш дола сурт. Цигара болхлой цхычахьа дIа-хьа кхувл. Бахьан? Кран яц. Из ца хилча хьаде хIама а дац.

Скрепераш, бульдозераш, экскаватораш кхыйола низбола механизмаш чIоагIа эшар гIишлонхошта. Уж яц районе а. Iаяха сагота вац цу гIулакха МПМК воккхагIвола «да» — РАПО а. Вешта цун-м хIанз а хой-хьогI из ший «дезала» юкъееналга а?

Иштта да-кх гIулакхаш. Нагахьа санна РАПО кулгалхой цIенхаштта тоха а бенна, из гIулакх эрга ца доаккхе, хIанз мо бетташ, бIарчча шераш а зехьа довргда гIишлонхой уж механизмаш ца хилар бахьан долаш.

Наьсарера ухача предложенешка, дехарашка ладийгIача бакъахьа дар республика «Агропромстроя» кулгалхоша а. Укхаза, районе, цу вай йийцача техникаца гIишлонхой Iалашбергбола мехколонна хилийта тхона, йоах царга, наьсархоша.

М. ЗАНГИЕВ,
тха корреспондент.